

ВЪВЕДЕНИЕ В НАУКАТА ТЕДЖВИД

Теджвид на арабски език означава “разхубавяване” и следователно това е хубаво четене на Свещения Коран. Като термин *теджвид* означава на всеки звук да се отгаде гължимото като произношение и изразителност, при спиране и при започване, без изкуственост и напрежение. Чрез тази наука четящият узнава как трябва да произнася звуковете и гумите, какви гължими качества трябва да се придават на всеки звук, как правилно да се произнасят, а също - къде се допуска спиране и къде - не, и кога спирането е правилно в замисимост от правилата на тази наука.

КОЙ Е ОСНОВОПОЛОЖНИК НА НАУКАТА ТЕДЖВИД

Пръв Пратеникът на Аллах (с.а.с) ни е научил да четем Свещения Коран с правилните му предписания. По този път са го последвали сахабетата му (р.а). Пръв Ебу ел-Есвед ед-Дуали, познавач на арабския език и ученик на Али ибн Абу Талиб, е изложил писмено правилата на науката теджвид, за да се изучават от хората и да се прилагат спрямо Книгата на Всевишния Аллах. Негови следовници са учените, които са създали съчинения в тази достойна област и усилията им продължават до днес. Един от резултатите на тази наука е предпазването на езика от грешки спрямо Книгата на Всевишния Аллах и оттук - постигане на удовлетворение от страна на Аллах чрез изпълнение на Неговата повеля и четене на Свещения Коран.

Въпроси:

- ❶ Кое е определението на науката теджвид?
- ❷ Кой пръв ни е научил как да четем Свещения Коран?
- ❸ Кой пръв е формулирал правилата на науката теджвид?
- ❹ Какви са плодовете на науката теджвид?

ВИДОВЕ ТЕДЖВИД

Теджвидът се разделя на две групи:

- 1) **نظري** Теоретичен.
- 2) **عملي** Практичен.

Теоретичният теджвид означава познание за основните норми, поставени от учените по теджвид, като: четене на буквите от Свещения Коран, техните качества, удължаване, спиране и т.н. Теоретичният теджвид е фарз кифае. Това означава, че една част или група от уммета на Мухаммед (с.а.с.) се заеме с тази важност отпада греха от другите. Обаче, ако никой не се заеме с това, всички стават грешници.

Практичен теджвид е правила за четене на буквите от Свещения Коран и правилното им произношение. Практичният теджвид е фарз айн за всеки четец на Свещения Коран. Доказателство за това, че той е фарз, са посочени свещени слова в Корана:

وَرَكِّلِ الْقُرْآنَ تَرْجِيلَ

“И чети Корана отмерено”

Думичката **تَرْجِيلَ** означава отмерено четене, т.е. четене по теджвид.

الَلَّخَن ЛЕХЕН

2. Лехен означава неправилно четене и се разделя на две групи:
а) **الَلَّخَنُ الْجَلِي** Лехен джели, който значи грешки в четене на гуми от Корани Керим, нарушаване на нормите и правилата на четене. Нарушаване на граматиката и разваляне на гадена гума, като заменяне на буква с друга.

حَاءٌ със هَاءٌ или قَاءٌ със سَيْنٌ или ذَالٌ със زَالٌ

или промяна на огласовката, фетха с кесра.

Този вид лехен е харам, и който го върши, става грешник. Нарича се лехен джели заради неговата явност и за това, че той изпъква и не може да се скрие.

б) **الَلَّخَنُ الْخَفِي** Лехен хафий - представлява грешка, която се появява в изговарянето и нарушаването правилата на теджвида, но не променя смисъла и граматиката. Например да се замени изхар с ихфа. Нарича се лехен хафи, защото не могат да го разберат освен тези, които знаят правилата на теджвида. Този вид четене е мекрух.

ПРАВИЛАТА ЗА НУН САКИН И ТЕНВИН

[ٸ ٸ ٸ]

Нун сакин (ٸ) е нун, който в основата си е такъв при свързване и прекъсване, при имената, глаголите и частиците, в средата на думата или в края ѝ, например:

مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ , يَتَأَوَّنَ عَنْهُ , تَنْحِتُونَ

Тенвин ٸ ٸ ٸ е допълнителен нун, който се употребява единствено в края на имената. Това окончание се запазва при свързване и произнасяне, изпуска се при спиране (прекъсване) и не се изписва като “н”. То се обозначава като двойно ютре (двойна *дамма*), двоен устун (двойна *фетха*) и двойно есре (двойна *кесра*).

За нун сакин и тенвина има четири правила, които ще споменем по-нататък. Преди това ще отговорим на въпроса защо за нун сакин и тенвин се дават едни и същи правила, което налага да ги съпоставим, за да се запознаем с връзката между тях.

От определението за нун сакин и тануин стигаме до следните изводи:

1 – Нун сакин е поначало такъв, а тенвинът е винаги добавен.

2 – Нун сакин се употребява и при свързване, и при прекъсване, докато тенвинът се употребява само при свързване и се изпуска при спиране.

3 – Нун сакин се среща при имената, глаголите и частиците, докато тенвинът се среща само при имената.

4 – Неогласован нун се среща и в средата на думата, и в края ѝ, докато тануинът се употребява само в края ѝ.

5 – И накрая, нун сакин се изписва като (ٸ) “н” и така се произнася, докато тенвинът не се изписва като “н”, обозначава се чрез двоен знак за “у”, “а”, “и”, но се произнася “н” [ٸ ٸ ٸ].

От вече казаното стана ясно, че и нун сакин и тенвинът се

произнасят като “н”. Тъй като науката за теджвиг е наука, свързана с начина на произнасяне на звуковете, тя дава едни и същи предписания и за *нун сакин*, и за *тенвина*. Тези четири предписания ще бъдат подробно изяснени.

Въпроси:

- ❶ Дайте определение на *нун сакин*.
- ❷ Дайте определение на *тенвин*.
- ❸ Каква е разликата между *нун сакин* и *тенвин*?

ИЗХАР

Изхар на арабски означава “показване”. Като термин то означава отделяне на първата от втората буква без гунне (задържане).

Изхар става, когато след теввин или нун сакин следва една от следните букви:

ء هـ ع ح غ خ

Това означава, че *нунът* или *теввинът* остава изявен, не се асимилира и не се приглушава от следващия го звук, а се чува и се произнася, като езикът докосва горните венци.

Въпроси:

- ❶ Какво е определението за изхар?
- ❷ Кои са буквите на изхара?
- ❸ Разяснете при кои положения се прилага изявяване в следните Слова на Аллах:

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ

И възпират от него [-Пратеника], и се отдалечават от него.

(6: 26)

ИДГАМ

Идгам означава сливане на нун сакин и тенвин с буквите на идгам. При което първата буква преминава във втората като тя се чете с шедге.

ВИДОВЕ ИДГАМ

ПЪРВО: *Идгам би гунне*

Идгам би гунне се получава, когато след нун сакин и тенвин следва една от следните букви:

(فَمَنْ يَعْمَلْ), (مِنْ وَلِيٍّ), (مِنْ مَاءٍ), (إِنْ تُحْنُ) (ي م ن و)

със степен на задържане (гунне) два елифа.

ВТОРО: *Идгам бия-гунне*

Идгам бия-гунне се получава, когато след нун сакин и тенвин следва една от двете букви: (ل ر) без степен на задържане (без гунне).

(مِرْبٍ), (هَذَا لِّلْمُتَّقِينَ) се произнасят (مِنْ رَبِّ), (هَذِهِ لِّلْمُتَّقِينَ)

Когато нун е последван от шестте букви на идгам в рамките на една дума, а не на две, той се произнася и изобщо не се допуска *идгам*, например: (صِنُونِ, قِنُونِ, بُنْيَانِ, دُنْيَا)

Забранява се *идгамът* и в началото на Сура *Йа Син*, в следните Слова на Всевишния Аллах:

يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ

”Йа Син уа-л-курани-л-хаким”.

Въпроси:

- 1 Какво е определението за *идгам*?
- 2 Дайте един пример за *идгам бил гунне*, и друг за *идгам бия гунне*.
- 3 Какво е предписанието за следните Слова на Всевишния Аллах:

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ

يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ

ИКЛЯБ

Преобръщане на *нун сакин* и *тенвин* в мим, когато следва след тях буквата *бе*.

Икляб се прилага в рамките на една дума, например:

(كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ) (مِنْ بَعْدِ)

КАКВО Е ПРОИЗНОШЕНИЕТО ПРИ ИКЛЯБ

Вече стана ясно, че икляб означава преминаване на *нун сакин* и на *тенвин* в звука *мим*. Следователно те се произнасят като *мим*. Този *мим* се произнася носово в две степени на задържане (два елифа).

КАК В СВЕЩЕНИЯ КОРАН СЕ ОБОЗНАЧАВАТ ПРАВИЛАТА ЗА ПРОИЗНАСЯНЕ НА НУН САКИН И НА ТЕНВИН

В Свещения Коран са отбелязани знаци, които показват на хората как да бъде четен. Учените са възприели следните начини за обозначаване на произношението:

- 1) Изхар: при *нун сакин* се обозначава, като върху него се поставя знакът *сукун* (°).
- 2) *Идгам* и *Ихфа* при *нун сакин* се фиксират, като върху него не се поставя никакъв знак.
- 3) *Икляб* се обозначава, като върху *нун сакин* или *тенвин* се отбелязва малък *мим*, например:
(عَلَيْمٌ يَذَات) или (مِنْ بَعْدِ)
- 4) Изхар при *тенвина* се обозначава, като върху него се отбелязва удвоена *дамма*, *фетха* или *кесра* „ „
- 5) *Идгам* и *ихфа* при *тенвина* се обозначава, като знаците „ „ се поставят един след друг.

Въпроси:

❶ Дайте определение за *икляб* като езикова употреба и като термин.

❷ Дайте пример за *икляб* в рамките на една дума и при две думи.

❸ Разяснете как се ориентирате в обозначенията, предписани за произнасяне на *нун сакин* и *тенвин*.

❹ Прочетете Сура “Ел-Хумезе”, като разясните предписанията за произнасяне в нея на *нун* без гласна и на *тенвин*.

ИХФА

Това се прави, когато след нун сакин (نْ) или تنوين следва някоя от съответните букви на ихфа. Като изключим споменатите в предходните уроци, това са всички останали букви от арабската азбука, петнадесет на брой:

صَفْ ذَا ثَنَا كَمْ جَادَ شَخْصٌ قَدْ سَمَا	دُمْ طَيَّارٌ دَفِي ثَقِي ضَع ظَا لِمَا
ص ذ ث ك ج ش ق س	د ط ز ف ت ض ظ

Ихфа се среща в една дума: الإنسان، منزلاً *ал-инсан, манзилан.*
Среща се и в две думи:

مِنْ شَرٍّ، مِنْ صَلَاحٍ، مِنْ قَبْلِ، مَنْ جَاءَ، أَلِيمٌ شَدِيدٌ، عَذَابٌ قَرِيبٌ، غَفُورٌ شَكُورٌ

Въпроси:

- ❶ Какво означава *ихфа*?
- ❷ Кои са буквите за *ихфа*?
- ❸ Дайте пример за *ихфа* в една дума и в две думи, съответно - при нун сакин и при тенвин.

“ИСТИАЗЕ” (“АЛЛАХ ДА НИ ОПАЗИ”) И ПРОИЗНАСЯНЕТО НА “БЕСМЕЛЕ” “БИСМИЛЛЯХИ-Р-РАХМАНИ-Р-РАХИМ”

На арабски език *истиазе* означава да се търси защита, помощ и подкрепа. Когато мюсюлманинът моли Всевишният Аллах за защита, той търси подкрепа от Него, за да го опази от прокудения шейтан.

Молбата Аллах Теаля да ни опази се изисква от четеца на Свещения Коран преди да започне четенето, защото Всевишният Аллах е казал:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

И когато четеш Корана, при Аллах търси убежище от прокудения сатана! (16:98)

Най-добрият начин да се помоли Аллах Теаля да ни опази е да изречем думите:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Моля Аллах да ме опази от прокудения шейтан”

Понякога молбата Аллах Теаля да опази се произнася на глас, а понякога наум. Тя се произнася на глас, ако четецът чете на глас и е заобиколен от хора, които го слушат. Произнася се също на глас, ако четецът чете с група и той започва четенето. Онзи, който започва четенето, произнася на глас молбата Аллах Теаля да ни опази, а които са след него, я произнасят наум.

Молбата Аллах Теаля да ни опази се произнася при следните положения:

- 1 - Ако четецът чете наум.
- 2 - Ако чете на глас, но при него няма никой, който да го слуша.
- 3 - Ако чете по време на намаз, независимо дали е имам, дали следва действията на имама или е сам, както и независимо дали намазът се произнася на глас или наум.
- 4 - Ако чете в група и не започва той четенето.

КАК СЕ ЗАПОЧВА ОТ НАЧАЛОТО НА СУРАТА И КАКВО Е ПРЕДПИСАНИЕТО ЗА ПРЕМИНАВАНЕТО ОТ ЕДНА КЪМ ДРУГА СУРА

Когато четецът започва да чете от началото на сурата, се допускат четири подхода:

1 - Пълно разграничаване, т.е. да се прочете истиаза и да се спре, после да се изрече (бесмеле) и да се спре, и после да се произнесе началото на сурата.

2 - Пълно свързване, т.е. да се произнесат на един дъх истиаза, бесмеле и началото на сурата.

3 - Частично разграничаване, при което истиаза се обособява, спира се и после бесмеле и началото на сурата се изговарят заедно.

4 - Частично свързване, при което истиаза и бесмеле се произнасят заедно, спира се и се започва с началото на сурата.

ПРЕДПИСАНИЕ ЗА СВЪРЗВАНЕ НА ДВЕ СУРИ

Ако четящият приключи с дадена сура и поиска да чете друга, при това се допускат три положения:

1 - Пълно разграничаване, т.е. да се спре в края на първата сура, после да се премине към израза “Бисмилляхи-р-рахмани-р-рахим” (бесмеле), след което да се спре и тогава да се произнесе началото на сурата.

2 - Пълно свързване, т.е. да се произнесат без прекъсване края на първата сура, бесмеле на втората сура и началото на сурата.

3 - Частично разграничаване, при което след края на първата сура се спира и едва тогава на един дъх се произнася бесмеле на втората сура и началото на сурата.

Въпроси:

- ❶ Допуска ли се четящият да произнесе на един дъх истиаза, бесмеле и началото на сурата? Как се нарича това?
- ❷ Допуска ли се четящият да свърже края на първата сура с бесмеле на втората, като ги произнесе на един дъх, след което да спре и тогава да произнесе началото на втората сура?

ГУННЕ (Носово произношение)

Гунне означава звук, формиран в носната кухина, при произнасяне на буквите мим и нун.

Продължителността на произношението на гунне е два елифа.

Примери за гунне при:

1) Мим с шедде:

فَلَمَّا, فَأَمَّا, نَعِمَّا

2) Нун с шедде:

إِنَّا أَغْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ, إِنَّكُمْ

3) Идгам с гунне:

فَمَنْ يَعْمَلْ

4) Икляб:

مَنْ يَّعْدُ

5) Ихфа:

إِنْسَانُ

6) Идгам мислейн:

لَعْنَةُ

7) Ихфа шефауи:

هَمْ بِهِ

Въпроси:

- ❶ Що е гунне?
- ❷ Каква е продължителността на произнасянето на гунне?

МИМ САКИН ۞ (МИМ С ДЖЕЗЪМ)

Мим сакин е буквата мим, огласована със сукун (джезъм), който не се променя при спиране или преминаване.

За мим сакин има три правила:

- 1) идгам шефауи,
- 2) ихфа шефауи,
- 3) изхар шефауи.

Правилата на мим сакин се наричат устни правила, защото буквата мим де произнася от устните. Думата шифаа на арабски означава устни.

1. Идгам шефауи (идгам мислейн сагир).

Когато имаме мим сакин и след него мим с харакят (дамма, фетха, кесра), двата мима се сливат и се произнасят като мим с шедде и с гунне - с продължителност два елифа, например:

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ
إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ مَلَأَنَ بِهِدَا

В Свещения Коран всеки удвоен мим в основата си произлиза от идгам, защото всеки удвоен звук е съставен от два слели се звука, първият от които с неогласован (сакин), а вторият е огласован с харакят.

2. Ихфа шефауи

Когато след мим сакин следва буквата бе, тогава мим се произнася ка- с продължителност два елифа - с гунн.

Ихфа в арабският език означава скривне.

وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ فَاحْكُم بَيْنَهُم

3. Изхар шефауи.

Когато след мим сакин стои друга буква освен мим и бе, мим сакин се произнася без идгам и без ихфа. Изхар шефауи може да се намира в една дума:

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا الْحَمْدُ لِلَّهِ

а също и при две думи

أَمْ لَهُمْ شِرْكَاءُ هُمْ عِنْدَ هُمْ فِيهَا

Когато буквата *мим* е последвана от буквите *уау* и *фе*, трябва да се внимава да бъде направен изхар между *мим* от една страна и *уау* или *фе* от друга страна, защото мястото на произношение на трите букви е едно - устните.

Въпроси:

- ❶ Колко са правилата за *мим сакин*?
- ❷ Кога имаме изхар, ихфа и идгам?
- ❸ Дайте примери за правилата на *мим сакин*.
- ❹ Защо правилата за *мим сакин* са наречени *устни правила*?
- ❺ Извлечете правилата на *мим сакин* от сура “Ясин” аят 55-57.

КАЛКАЛЕ И ПРАВИЛАТА МУ

От езикова гледна точка калкале означава, потрепване, трептене. Като термин калкале означава произнасяне на рязък звук при произнасянето му от мястото му на произношение. Калкале се отличава особено ако самата буква е със сукун.

Буквите на калкале са събрани в думата **قَطْبُ جَدَّ**, т.е. те са:

ج , ب , ط , ق .

ВИДОВЕ КАЛКАЛЕ

1) *Калкале кубра*: когато една от тези букви се намира в края на думата и е удвоена с шедде и при спиране, например:

وَكَبٌ ; أَلَحَّجُّ ; أَلَحَقُّ .

2) *Калкале устаа*: когатоедна от тези букви се намира в края на думата и е със сукун (сакина), но не е с шедде, например:

أَلْبُرْجُ ; أَلْفَلَقُ ; أَحَدٌ .

3) *Калкале сугра*: когато една от тези букви се намира в средата на думата и е със сукун (сакин), например:

مَذْرَارًا ; مُطْمَئِنَّةً ; أَفْطَارُهَا ; أَجْدَدْتُ ; أَبْرَارُ .

КАК СЕ ПРОИЗНАСЯ КАЛКАЛЕ?

При произнасянето на калкале четецът трябва да се насочи към харакята на предишната буква. Ако тя е *фетха*, тогава се насочва към "а", ако е *кесра* - към "и", и ако е *дамма* - към "у". И трите положения са обединени в следния аят:

فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ (54:55)

ЕЛ-МЕДД (УДЪЛЖАВАНЕ)

Видове удължавания

1. Медд табии (Естествено удължаване)

Буквите на медд табии са:

وي ا

Елиф става медд табии (буква за удължаване), когато е саакин (неогласована) и буквата пред него е с харакят – фетха (...)(юстюн).

Уау става медд табии, когато е саакин и буквата преди него е с харакят – (дамма)(...)(ютре)

Йе става медд табии когато е сакин и буквата пред него с харакят кесра (‘‘’)(есре).

Медд табии се удължава два харакята.

Примери:

قَالَ قُولُوا قِيلَ

2. Медду-л-иуад

Когато има тенуин фетха (...) и се спира на него тогава се получава медду-л-иуед. Той се удължава два харакята със звука “а”.

При продължаване в четенето медду-л-иуед отпада.

Примери:

عَلِيمًا سَمِيعًا مَاءً ا

При спиране: маа’аа; семиаа; алиимаа

Няма медди табии, когато след една, от буквите на удължаване (харфу медд) следва сукун (джезъм) и не се спира. Но при спиране на буквата за удължение има бедд табии.

Примери:

ذَاقَا الشَّجَرَةَ

В примера ако се спре на ذَاقَا на буквата каф (ق) има медди табии т.е. ще се прочете “заа каа”, но ако се продължи без да се спира ще се прочете “заа ка шшеджера.”

По същия начин и в примера с харф медд (و) уау:

قَالُوا الطَّيْرُ تَابِكْ

И с харф медд (ي) йе:

غَيْرَ مُجَلِّي الصَّيْرِ

В следните случаи при преминаване няма медд табии, а при спиране имаме.

1. Навсякъде в Свещения Коран, където се срещне (أَنَا) (аз).

Правилото за тези седем алифа намиращи се в тези случаи е да се удължават при спиране (медд табии) и да не се удължават при преминаване.

لَكِنَّا

السَّيِّئَاتِ الرَّسُولُ الظُّنُّنَا

وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا

وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا فَأَضَلُّونَا السَّيِّئَاتِ

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا

В текста на Свещения Коран това правило се обозначава чрез знака (°), който се поставя върху буквата алиф.

Изключение прави думата (سَلَاسِلَا) при което при спиране може и да се удължи (медд табии), а може и да не се удължи.

Въпроси:

1. Кой са буквите на медд?
2. Кога една от тези букви на удължение (хуруфу-л-мед) образува медд табии (естествено удължение) и колко харакята се удължава?
3. Кога имаме медди-л-иуаф, дайте пример? Колко се удължава?
4. Изброй седемте алифа от Свещения Коран, за произношението на които се дава специално предписание при свързване и спиране.
5. Избройте седемте случая от Свещения Коран, при които има специално правило при преминаване и при спиране.

МЕДД МУТТЕСИЛ И МЕДД МУНФАСИЛ

Когато след харф мед (و ي ا) следва причина за удължаване - хемза (ء) и се намират в една дума, се образува теджуид - медд муттесил (свързано удължаване).

Този мед се удължава задължително 4 харекета. Това удължение е уаджиб (задължително), защото всички четци на Свещения Коран са единодушни то да се удължава 4 харакята.

Примери:

قُرُوءُ جَاءَتْ

Когато след харф мед (و ي ا) следва причина за удължение хемза (ء), но са в отделни думи, като харф межд е в края на първата дума, а хемза в началото на следващата дума имаме теджуид межд мунфасил (разделено удължава не). Този мед се удължава два или четири харакята.

Удължаването му е допустимо (джаиз). Това удължаване се нарича допустимо (джаиз), защото в случая учените допускат и удължаване и съкращаване - някои прилагат удължаване, а други съкращаване.

Примери:

قُولُوا ءَ اَمَّنَّا فِي اُمِّهَا

Въпроси:

- ❶ Кога имаме теджуид межд муттесил? Защо този мед е ваджиб (задължителен)?
- ❷ Кога имаме теджуид межд мунфасил? Защо този мед е джаиз (допустим)?
- ❸ Дайте пример за двата вида межд.

МЕДД БЕДЕЛ (РАЗМЕНЕНО УДЪЛЖВАНЕ)

Както видяхме при медд муттесил и медд мунфесил “хемзе”(ء) идва след една от буквите за удължение ا و ي . Но при медд бедел “хемза” (ء) се намира преди харф медд ا و ي в една група от Свещения Коран.

Примери:

عَادَمٌ عَامَنُوا إِيْمَانٌ

Медд бедел - шабиих (удължаване наподобяващо разменено удължаване). Такова удължение (медд) имаме, когато хемзе (ء) и буквата за удължение (харф медд) се намира в средата на думата, докато медд бедел се намира винаги в началото на думата.

Примери:

إِسْرَائِيلُ رُئُوفٌ مَسْئُولًا

И при двете удължавания (медд бедел и медд бедел шебиих) се удължава 2 харакята.

Въпроси:

- ❶ Кога имаме теджуид медд бедел? Колко харакята се удължава?
- ❷ Каква е разликата между медд бедел и медд бедел шебиих?
- ❸ Има ли разлика в удължаването на двата вида медд?

МЕДД СИЛЕ (УДЪЛЖАВАНЕ ЗА СВЪРЗВАНЕ)

Когато на края на думата имаме буква “хе” (ه) огласована само с дамме (...) или кесра (...), буквата преди “хе” е с харакят (...) и първата буква от следващата дума е с хараке (...) имаме теджвид межд силе.

Примери: **إِنَّهُ هُوَ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ**

ВИДОВЕ НА МЕДД СИЛЕ

Межд силе бива два вида:

Първо: Межд силе сугра (малко)

Второ: Межд силе кубра (голямо)

Межд силе сугра имаме, когато след буквата “хе” (ه) следват всички букви освен хамза (ا). Удължава се два харакята.

إِنَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا

Межд силе кубра имаме тогава, когато след буквата “хе” (ه) следва “хемзе” (ا). Удължава се от два до четири елифа.

يَجْرُهُ إِلَيْهِ

Забележка: Межд силе има само при преминаване. при спиране той отпада.

От правилата на межд силе прави изключение само една дума от Свещения Коран в следващия пример:

وَيَخْلُدُ فِيهِ يَوْمَئِذٍ

Въпроси:

1. Обяснете правилото на межд силе?
2. Колко вида е межд силе? Дайте примери?
3. Има ли изключения от правилото за межд силе в Свещения Коран?

МЕДД ЕЛ-ААРИД ЛИ-ССУКУН

Медд ел-аарид ли-ссукун се получава тогава, когато в края на думата има буква медд (و ي ا) и след нея има само една буква, която приема временен сукун заради това, че спираме на нея.

Удължава се два, четири или шест харакята. Ако не се спира медд ел-аарид ли-ссукун отпада.

Примери:

يَعْلَمَنَّ يُؤْمِنُونَ نَسْتَعِينُ

Въпроси:

- ❶ Обяснете правилото за медд ел-аарид ли-ссукун.
- ❷ Колко се удължава медд ел-аарид ли-ссукун?
- ❸ Дайте примеир за медд ел-аарид ли-ссукун.

МЕДД ЛЯЗИМ (ЗАДЪЛЖИТЕЛНО УДЪЛЖАВАНЕ)

Медд лязим имаме, когато след харф медд (و ي ا) следва сукун (...) .

Този сукун се нарича сукун лязим, защото той е от основата на думата, т.е. има го и при спиране, и при продължаване. При това положение удължаването е задължително. Удължава се шест характера.

Медди лязим бива два вида:

а) Келемий (в дума)

б) Харфий (в буква)

От своя страна медди лязим келимий се разделя на два вида:

1. Келимий мухаффу (облекчено

2. Келимий мусеккал (отежнено)

Келимий мух -ф имаме, когато след харф медд (و ي ا) имаме сукун лязим.

Пример:

ءالن

Среща се на две места в Свещения Коран сура “Юнус” 51 и 91 аят. Келимий мусеккал имаме когато след харф медд имаме буква с шедде.

Пример:

الْحَاقَّةُ أَطَامَهُ أَتَّحَاجُّونِي

Медд лязим харфи има само при буквите, с които започват някои от сурите на Свещения Коран.

От своя страна медд лязим се дели на два вида:

- харфи мухаффаф

- харфи мусеккал

Харфи мухаффаф имаме когато е със сукун.

Пример:

ق ن

Харфи мусеккал - имаме тогава, когато буквата е с шедде.
Например:

الم

Буквите, които се удължават шест харакята са:

ص, ق, ن, ع, س, ل, ك, م

Буквите, които се удължават два харакята са следните:

ر, ه, ط, ي, ح

Въпроси:

- ❶ Обяснете какво означава медд лязим. Колко се удължава?
- ❷ Колко вида медди лязим има?
- ❸ Кой букви се удължават шест харакята и кои се удължават два харакята?

УДЕБЕЛЯВАНЕ И ИЗТЪНЯВАНЕ (ТЕФХИМ И ТЕРКИК)

“Удебеляване” (*тефхим*) на арабски означава “възвеличаване”, а “изтъняване” (*теркик*) е обратното на това значение. Като термин удебеляването означава буквата да се произнесе с удебелен език и силно.

От гледна точка на удебеляването и изтъняването арабските букви се разделят на три групи:

- а) букви, които винаги се удебеляват;
- б) букви, които понякога се удебеляват, а понякога се изтъняват;
- в) букви, които винаги се изтъняват.

БУКВИ, КОИТО ВИНАГИ СЕ УДЕБЕЛЯВАТ:

ظ ق ط غ ض ص خ

От гледна точка на силата те се разделят на две групи:

Първата група, по-силната, включва четири букви:

ظ ط ض ص

Втората група, по-слабата, включва три букви:

ق غ خ

ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА УДЕБЕЛЯВАНЕТО ГОРНИТЕ БУКВИ СЕ ВКЛЮЧВАТ В ЕДНА ОТ СЛЕДНИТЕ ЧЕТИРИ СТЕПЕНИ:

ПЪРВА СТЕПЕН: Ако удебелената буква носи характера *фетха* и следва *елиф*), например:

الطَّامَّةُ أَضَالَيْنَ خَالِدِينَ قَالَ

ВТОРА СТЕПЕН: Ако удебелената буква носи *фетха* и не е последвана от *елиф*, например:

وَقَدْ، طَبَعَ، ضَرَبَ

ТРЕТА СТЕПЕН: Ако удебелената буква носи *дамма*, например:

طُبِعَ، قُلْ

ЧЕТВЪРТА СТЕПЕН: Ако удебелената буква носи харакят *кесра*, например:

غِيضَ، قِيلَ

Въпроси:

- ❶ Какво означава на арабски “удебеляване” и какво означава като термин?
- ❷ Кои са четирите степени на удебеляването?
- ❸ Кои са силните букви и кои са по-слабите от буквите, които винаги се удебеляват?
- ❹ Дайте по един пример от Свещения Коран за всяка от четирите степени на удебеляването.

БУКВИТЕ, КОИТО ПОНЯКОГА СЕ УДЕБЕЛЯВАТ, А ПОНЯКОГА СЕ ИЗТЪНЯВАТ

Тази група се регулира от следните букви:

1 – *Елиф*: той винаги следва предходната буква по удебеляване или изтъняване. Ако предходната буква е удебелена, и *елифът* се удебелява, ако е изтънена, и *елифът* се изтънява. Пример за удебеляване:

الصَّادِقِينَ، ضَاقَ، قَالَ

Пример за изтъняване:

أَصْحَابَ، الْحَقَّةَ

2 – *Гунне при ихфа*: по удебеляване и изтъняване то възпроизвежда буквата, която го следва. Ако буквата след гунне е изтънена, и то се изтънява, ако е удебелена, и то се удебелява.

Пример за изтънено:

إِنْكُتُمْ، الْإِنْسَانِ

Пример за удебелено:

مِنْ قَبْلَ، مِنْ صَلَّصَلْ

3 – *Лям* при произнасянето на *Аллах* (Ляфзатуллах). Понякога се произнася удебелено, а понякога се изтънява в зависимост от характера върху предходната буква. Ако предходната буква е с *фетха* или *дамма*, *лям* се удебелява, а ако предходната буква е с *кесра*, *лям* се изтънява.

Пример за удебелено *лям*, предхождано от *фетха*:

عِنْدَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ

Пример за удебелено лям, предхождано от дамма:

يَدُ اللَّهِ

Пример за изтънено лям, предхождано от кесра:

لِلَّهِ، مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

4 - *Pa* - предписанията за тази буква ще бъдат разяснени в следващата глава.

Въпроси:

- ❶ Какво е правилото за произнасяне на *елиф* удебелено и изтънено? Дайте примери.
- ❷ Какво е правилото за произнасяне на гунне при ихфа, удебелено и изтънено? Дайте примери.
- ❸ Какво е правилото за произнасяне на лям (ل) удебелено и изтънено? Дайте примери.

ПРАВИЛА ЗА ПРОИЗНАСЯНЕ НА ЗВУКА РА (ر)

Ра е буква, която понякога се удебелява, а понякога се изтънява.

ПОЛОЖЕНИЯ, ПРИ КОИТО РА СЕ ИЗТЪНЯВА:

1 - Ра с харакят *кесра*, например:

مَرِيحٌ، فَرَحٌ، رَجَالٌ

2 - Ра, със *сукун*, предхождана от *и* със *сукун*, независимо дали това е дълго *и* (например: خَيْرٌ *хабийр*), или е меко *и* (например: خَيْرٌ *хайр*). Това положение се прилага само при пауза (*уакф*).

3 - Ра (ر), със *сукун*, предхождана от спиране на буква ра (ر) *кесра* в една дума, при положение, че *ра* не е последвана от следните букви:

خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ , в същата дума например:

فِرْعَوْنٌ، مِرْيَةٌ، فِرْدَوْسٌ

Същото се отнася за всяко *ра*, носещо *сукун* при спиране (*уакф*), като при това са валидни същите условия, например:

مُدْكِرٌ

4 - Ра със *сукун*, предхождана от буква със *сукун*, която не е от следните букви (خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ) и преди тези букви има *кесра*, например:

سِخْرٌ، اَلْحِجْرُ

Това е валидно само при спиране (*уакф*), но не и при преминаване.

5 - Буквата Ра, в Словата на Всевишния Аллах от Сура Худ,40:

مَجْرِيهَا

ПОЛОЖЕНИЯ, ПРИ КОИТО РА СЕ УДЕБЕЛЯВА:

1 - Ра, с харакят *фетха* или *дамма*, например: رَضِيٌّ

2 - Ра със *сукун*, предшествана от *фетха* или *дамма*, например:

مُرْجُوْنٌ، مَرْقَدُنَا، مَرْيَمُ

3 – *Ра* със *сукун*, предшествана от *елиф* или *уау*, например:

الصُّدُور

Това е само при спиране (*уакф*), но не и при преминаване.

4 – *Ра* със *сукун*, предшествана от *кесра*, която не отговаря на всички гореспоменати условия за изтъняване:

а) ако е непостоянна *кесра*, например:

اِرْتَابُوا، اِرْجِعِي

б) ако *кесрата* е коренна, но е част от друга дума, например:

الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ

в) ако след *кесрата* се намират буквите (. خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ) в рамките на същата дума. Това се среща в пет думи:

مِرْصَادًا، اِرْصَادًا، قِرْطَاسٌ، فِرْقَةٌ

Правилото е във всички тези думи *ра* да се произнася удебелено.

Ако една от споменатите букви стои след *ра*, но в друга дума, тогава *ра* се запазва изтънена, ако са в наличие останалите условия за това, например:

وَلَا تُصَغِّرْ خَدَّكَ لِنَاسٍ

5 - *Ра* със *сукун*, предшествана от буква със *сукун*, преди която стои *фетха* или *дамма*, например:

مِرْصَادًا، اِرْصَادًا

Това е валидно при спиране (*уакф*), но не и при преминаване.

Има пет думи, при които се допуска и изтъняване, и удебеляване. Те са:

1 - Думата (مِصْرَ) “*мисра*”, която не е с *тенуин* и се спира на нея. Ако се премине към следващата дума, е задължително “*мисра*” да се произнесе удебелено, защото (ر) (*ра*) носи *фетха*.

2 - Думата (الْقَطْرَ) “*ал-китри*” при спиране на нея. Ако премине към следващата дума, задължително е да се произнесе изтънено, защото (ر) (*ра*) носи *кесра*.

3 - Думата فِرْقٍ в следните Слова на Всевишния Аллах: “*фанфалака факана куллу фиркин ка-т-тауди-л-азим*”.

4 - Думата **يَسْر** в Словата на Всевишния Аллах в Сура *Зазоряването (Ал-Фаджр)*.

5 - Думата **نُذِر**, която е без (**ال**) на няколко места в Сура *Луната (Ал-Камар)*.

6 - Изразът **فَأَسْر** при спиране, но не и при преминаване, защото тогава се произнася изтънено.

7 - Изразът **أَنْ أَسْر** в положение на пауза, но не и при свързване, защото тогава се произнася изтънено.

При тези думи и изрази е еднакво правилно да се чете и по двата начина, но тънкото произнасяне има предимство с изключение на думата *“мисра”*. При нея удебеленото произнасяне има предимство, защото тя в основата си носи *фетха*.

Въпроси:

- ❶ Какви са правилата за произнасяне на буква *“ра”*?
- ❷ При кои положения *ра* се произнася изтънено?
- ❸ Кога *ра* със *сукун* се произнася удебелено?
- ❹ Избройте думите, при които се допуска и удебелено, и изтънено произнасяне на *ра*. Кое от двете произношения има предимство?

МЕСТА НА АРТИКУЛАЦИЯ

Местата на артикулация са местата, от които излизат буквите при тяхното произнасяне. Под термина “места на артикулация” учените разбират говорните органи, които са пет: устна кухина, гърло, език, устни, ноздри. Всеки от тях е място на артикулиране на една или повече букви, съвкупността от които според преобладаващото мнение е седемнадесет места за артикулация, според следната формулировка на Ибн ал-Джазари, Всевишният Аллах да се смили над него: “Местата на артикулация на буквите са седемнадесет съгласно избраното от познавачите.” От думите на Ибн ал-Джазари, Аллах да се смили над него, разбираме, че учените имат различни теории по въпроса, сред които е избрана споменатата теория за наличие на седемнадесет места на артикулация.

КАКВИ СА ТЕОРИИТЕ НА УЧЕНИТЕ ПО ТОЗИ ВЪПРОС?

1 - Теория на Сibaуейх и съгласните с него арабски граматичи: според тях местата на артикулация са шестнадесет, защото от този брой изключват устната кухина. Тези учени присъединяват звуковете, произнасяни чрез устната кухина, към сходните им букви: *елифа* присъединяват към *хамзата*, дългото *уау* - към недългото *уау*, дългото *и* - към недългото *и*.

2 - Теория на ал-Фарра и Кутруб и съгласните с тях граматичи: според тях местата на артикулация са четиринадесет, т.к. подобно на Сibaуейх изключват устната кухина и причисляват *лям*, *нун* и *ра* към едно и също място на артикулация - края на езика заедно с венците.

3 - Теория на Ибн ал-Джазари, която той е избрал и огласил. Местата на артикулация при него са седемнадесет, разпределени върху споменатите пет говорни органи. По-долу следват подробности за това.

а) първо място на артикулация - *устната кухина*

Това е кухината вътре в устата, през която минават дихателните пътища. Оттук излизат трите дълги звука: *елиф*, който носи единствено *сукун* и е предшестван от звук с *фетха*; *уау* със *сукун*, предшествана от *дамма* и *и* със *сукун*, предшествана от *кесра*. Тези

звукове се наричат “въздушни”, “дълги” или “кухинни”. Тяхната опора е устната кухина, т.е. въздухът. Както разяснихме в главата за удължаването, разглежданите звукове се основават на удължаването и ако то се премахне, се премахва и звукът.

б) второ място на артикулация - *гърлото*

Това е областта след езика заедно с гласните струни и трахеята. Тук има три места на артикулация, от които излизат шест звука:

1 - Най-отдалечената част от гърлото. Това е най-долната точка от гърлото, от която се произнасят **ع** и **هـ**.

2 - Средната част от гърлото - това е междинната област, откъдето се произнасят **غ** и **ح**.

3 - Най-близката част от гърлото - това е най-близката до езика точка, откъдето се произнасят **غ** и **خ**.

Тези букви се наричат “гърлени” - това са буквите на *изхар*, които бяха споменати в съответната глава за правилата относно *нуна* **ن** със *сукун* (◌ْ) .

в) трето място на артикулация - *езикът*

Това е главното говорно средство и органът, чрез който се произнасят повечето букви от азбуката - осемнадесет букви, разпределени в две групи:

а) произнесени с върха на езика;

б) произнесени извън върха на езика.

А) МЕСТА НА АРТИКУЛАЦИЯ ПРИ ВЪРХА НА ЕЗИКА:

Те са пет:

1 - Върхът на езика заедно със стоящия срещу него венец на горните зъби. Оттук се произнася звукът **ن** .

2 - Върхът на езика заедно с част от гърба му и венеца на горните зъби. Оттук се произнася звукът **ي** .

3 - Върхът на езика заедно със стоящите срещу него основи на горните предни зъби. Оттук се произнасят **ت** **د** и удебеленото **ط** .

4 - Върхът на езика заедно със стоящите срещу него краища на горните предни зъби. Оттук се произнасят три звука: **ظ** **ث** **ذ** .

5 - Върхът на езика заедно със стоящата срещу него горна част на

долните предни зъби, като се оставя леко разстояние между езика и зъбите. Оттук се произнасят три звука: **ز ص س**.

Б) МЕСТА НА АРТИКУЛАЦИЯ ИЗВЪН ВЪРХА НА ЕЗИКА:

1 - Най-отдалечената част от езика откъм гърлото. С него заедно със срещуположното горно небце се произнася удебеленият звук **ق**.

2 - Най-отдалечената част от езика малко след мястото на артикулация на **ق** заедно с горната част на горното небце. Оттук се произнася облекченият звук **ك**.

3 - Средата на езика заедно със стоящата срещу него горна част на горното небце. Оттук се произнасят три звука: **ي، ج، ش**, която не е дълга (огласована или неогласована, предшествана от *кесра*).

4 - Десният или левият край на езика заедно със срещуположните горни кътници. Оттук се произнася звукът **ص**. Произнасянето му отляво е по-лесно и по-често употребявано.

5 - Единият от двата предни края на езика до върха му заедно със срещуположния венец на горните зъби. Оттук се произнася звукът **ل**.

г) четвърто място на артикулация - *устните*

Това е предната част на артикулационните места и главната врата, през която излизат предходните звукове. Тук има две места на артикулация:

1 - Между горната и долната устна. Оттук се произнасят три букви: **ب، م، و**, която не е дълга (с отваряне на устните, като същевременно силно се свият).

2 - Вътрешната част на горната устна заедно с краищата на горните предни зъби. Оттук се произнася буквата **ف**.

ПЕТО МЯСТО НА АРТИКУЛАЦИЯ: НОЗДРИТЕ

Това са двата отвора, простиращи се от върха на носа до вътрешността на устата. Оттук се произнасят носовите букви. Те са сложносъставни звукове в структурата на *нун* и *мим*, които излизат от ноздрите, без езикът да има връзка с тях. Въпреки че това са само звукове, а не букви, те се споменават заедно с артикулацията на буквите, за да се разясни мястото на възникването им и значението им при четенето, както и това, че са неотделима част от *нун* и *мим*.

ТРАНСКРИБИРАНЕ НА АРАБСКИТЕ ЗВУКОВЕ СЪС СРЕДСТВАТА НА КИРИЛИЦАТА

Изписване на арабика	Транскрибиране на кирилица	Наименование на звука	Уточнения
ا	ā	'алиф или 'алиф ал-мадд	Служи предимно за обозначаване на дългата гласна ā
ب	б	бā'	съгласна
ت	т	тā'	съгласна
ث	с	сā'	съгласна
ج	дж	джūм	съгласна
ح	х	хā'	съгласна
خ	х	хā'	съгласна
د	д	дāl	съгласна
ذ	з	зāl	съгласна
ر	р	рā'	съгласна
ز	з	зайн	съгласна
س	с	сūн	съгласна
ش	ш	шūн	съгласна
ص	с	сād	съгласна
ض	д	дād	съгласна
ظ	т	тā'	съгласна
ع	з	зā'	съгласна
ف	'	'айн	съгласна
ق	г	гайн	съгласна
ك	ф	фā'	съгласна
ق	к	кāф	съгласна

ك	к	каф	съгласна
ل	л	лам	съгласна
م	м	мим	съгласна
ن	н	нуун	съгласна
ه, هـ	х	ха'	съгласна
و	у или уу	уау или уау ал-мадд	Служи за обозначаване както на полугласната у, така и на дългата гласна уу.
ي	й или û	йа' или йа' ал-мадд	Служи за обозначаване както на полугласната й, така и на дългата гласна û.
ء		хамза	Изписва се или върху 'алиф (أ), или под него (إ), или върху уау (ؤ), или върху йа' (ئ), или самостоятелно (آ).
ا	а	фатха	кратка гласна
ب	и	каса	кратка гласна
و	у	дамма	кратка гласна

Упражнение

- Как се транскрибират на кирилица следните арабски букви:
ق, غ, ظ, ط, ض, ص, ظ, ح, ث
- Прочетете:
„уа-џриб би-‘асџа“, „из хаммат тџа‘ифатџни“,
џад табайџана р-рушду мин ал-џайџи
- Напиши следните сури с транскрипция на кирилица:
Сура „Ал-Ихлас“, сура „Ал-Фалаџ“, сура „Ан-Нас“

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЗВУКОВЕТЕ

Звукът е основната градивна единица в текста на Свещения Коран. Като се съчетават помежду си, звуковете изграждат думите, а думите пък от своя страна съставляват текста Свещеното Писание. Тази особеност на звука е предизвикала интереса на учените, които, изучавайки начините, по които се съотнасят отделните звукове, са установили, че помежду им съществуват четири типа отношения:

1. Еднаквост
2. Сродство
3. Сходство
4. Различие

Следва описание на тези техни взаимоотношения, както и на случаите, в които настъпва асимилация (взаимопроникване) на едни звукове в други или когато звуковете се запазват непроменени въпреки влиянието на останалите.

1. Отношение на еднаквост

Два звука са еднакви тогава, когато те се учленяват на едно и също място и имат абсолютно еднакви качества, имат еднакво название и се изписват с букви по един и същ начин. Иначе казано, отношението на еднаквост се наблюдава тогава, когато звукът се съчетава със самия себе си, например: **ف** *fā'* с *fā'*, **ب** *bā'* с *bā'*, **د** *dāl* с *dāl* и т.н.

За да настъпи асимилация (взаимопроникване) между два еднакви звука, е необходимо да са изпълнени следните три условия:

- а) Първият от тях да не е следван от гласна.
- б) Да не са дълги гласни.

в) Да се намират непосредствено един до друг, т.е. първият от тях да предхожда втория и помежду им да няма никаква произносителна или графична (писмена) разлика.

Примери: **واضرب بعصاك** „уа-дри-бби-‘асāка“ „Удари с тоягата си“ (2:60); **وقد دخلوا** „уақа-дд-ахалуу“ „а влизат“ (5:61).

При асимилацията двата звука се произнасят като един посредством удвояването на втория от тях. С други думи, първият звук отпада и се слива с втория, сиреч първият се произнася единствено в рамките на удвояването на втория.

2. Отношение на сродство

Два звука са сродни, когато се учленяват на едно и също място, но се различават по някои от своите качества. Сродни са например: **ط** *tā'*, **ت** *tā'* и **د** *dāl*; **ث** *cā'*, **ذ** *zāl* и **ظ** *zā'* или **س** *cīn*, **ص** *ṣād* и **ز** *zayn*. Във всяка една от тези групи съставлящите я звукове се учленяват на едно и също място, но по някои от качества си се различават, а по други съвпадат. Два сродни звука се асимилират един в друг, когато са налице същите условия, които са валидни и за асимилацията (взаимопроникване) между два еднакви звука. Случаите, при които между два сродни звука настъпва асимилация, са следните:

а) Асимилирането на **ت** *tā'* в **ط** *tā'*, например в думите на Всевишния: **إِذْ مَنَّتَ طَائِفَتَانِ** „из хамма-т̣т̣-â'ифатâни“ „Когато две ... дружини“ (3:122).

б) Асимилирането на **ت** *tā'* в **د** *dāl*, например в думите на Всевишния: **قَدْ أَجَبْتُ دَعْوَتُكَ** „қад 'уджйба-дд-а 'уатукумâ“ „Откликна се вече на вашия зов.“ (10:89).

в) Асимилирането на **ط** *tā'* в **ت** *tā'*, например в думите на Всевишния: **لَنْ يَسُطَ إِلَى يَدِكَ** „ла'ин басат̣та 'илаййа йадака“ „Протегнеш ли към мен ръка“ (5:28).

г) Асимилирането на **د** *dāl* в **ت** *tā'*, например в думите на Всевишния: **قَدْ تَبَيَّنَ الرَّشْدُ مِنَ الْغَى** „қа-тт̣-абаййана р-рушду мин ал-гаййи“ „Отличи се вече истината от заблудата“ (2:256).

д) Асимилирането на **ث** *cā'* в **ذ** *zāl*, например в думите на Всевишния: **يَلْهَثُ ذَلِكَ** „йалха-зз-âлика“ „задъхва се ... Това е“ (7:176).

е) Асимилирането на **ذ** *zāl* в **ظ** *zā'*, например в думите на Всевишния: **إِذْ ظَلَمْتُمْ** „и-зз-аламтум“ „щом бяхте угнетители“ (43:39).

ж) Асимилирането на **ب** *bā'* в **م** *mīm*, например в думите на Всевишния: **ارْكَبْ مَعَنَا** „ирка-мм-а'анâ“ „качи се с нас“ (11:42).

Във всички останали случаи съчетаващите се сродни съгласни звукове се запазват непроменени.

3. Отношение на сходство

Два звука са сходни, когато са близки по своето място на учленение, а също и по някои от присъщите за тях качества. Такива са например звуковете **ن** *nuun*, **ل** *lām* и **ر** *rā'*, звуковете **ق** *qāf* и **ك** *kāf* и др.

Асимилирането на два сходни звука настъпва тогава, когато са налице

условията, упоменати в параграфа за еднаквите съгласни както следва:

а) Асимилирането на ق *qāf* в ك *kaḥf*, какъвто е случаят със словоформата „*нахлуққум*“ от думите на Всевишния: *الم نخلقكم من ماء مهين* „’а-лам нахлуққум мин мѧ’ин махѧн“ „Не ви ли сътворихме Ние от нищожна вода?“ (77:20).

б) Асимилирането на ل *lām* в ر *rā’*, например в думите на Всевишния: *وقل رب زدني علماً* „уа-қу-рр-абби зиднѧ ‘илман“ „И кажи: „Господи, надбави ми знание!““ (20:114).

в) Асимилирането на нуун (когато не се следва от гласна) или на т. нар. тануѧн (нунация)*, в който и да е от звуковете, образуващи звукосъчетанието "يرملو" „йармилу“, т.е. в йѧ’, рѧ’, мѧм, лѧм или уау. Например: "من ربهم" „ми-рр-аббихим (от техния Господ)“, "من ماء" „ми-мм-ѧ’ин (от вода)“ и т.н.

г) Асимилирането на лѧм от определителния член в който и да е от т. нар. „слънчеви съгласни звукове (ал-’ахруф ал-шамсѧйѧ)“, всеки един от които е последователно представен в приведения по-долу стих, където всяка отделна дума започва със съответния слънчев звук:

ط ب ت م ص ل ر ح م ن ف ض د ن ا ن ع م د ع س و ا ظ ن ز ر ش ر ي ف ا ل ل ك ا ل م

тиб сума сил рахман тафуз ѧиф зѧ ни’ам,
да’ суу’а заннин зур шарѧфан ли л-калѧм!
(щастлив бъди, а после за роднина погрижи се,
ще сполучиш, нагости благословения,
лошите си мисли настрана остави
и със знатен ти за разговор срещни се!)

Отношението между ل *lām* и всички тези звукове е отношение на сходство, с изключение на отношението между лѧм и лѧм, тъй като помежду им вече съществува отношение на еднаквост. В Свещения Коран се срещат много примери за този вид асимилация и те са добре известни, например: *ал-шамс* (слънцето), *ал-таур* (птиците), *ал-самѧ’* (небето) и др. Четат се съответно както следва: *аш-шамс*, *ат-таур*, *ас-самѧ’*.

4. Отношение на различие

Два звука са различни, когато не се учленяват на едно и също място и повечето от качествата им са различни. Сред най-ярките примери за отношението на различие са тези за съотнасянето на неследвания от

* Става дума за морфемното звукосъчетание с варианти ун, ан или ин, което се намира в краесловието на по-голямата част от арабските имена, когато последните са употребени в неопределено състояние.

гласна нуун, от една страна, и всеки един от шестте гърлени съгласни звука, от друга. А те са: ʕ, ʁ, ɣ, ʁ, ʁ, ʁ и ʁ.

Когато два различни звука са един до друг, те остават абсолютно непроменени. Правилото тук е, че между два звука, които са различни по място на утление, и повечето от качествата си, не може да настъпи асимилация, т.е. при два различни звука за асимилация не може да се говори, тъй като тя, както вече отбелязахме в предишния урок, е ограничена само в рамките на трите вида междувзвукви отношения – на еднаквост, на сродство и на сходство.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Дайте определение на всяко едно от посочените междувзвукви отношения:
еднаквост, сродство и сходство.
2. Кой са случаите, при които между два сродни звука настъпва асимилация?
3. От какво се обуславя асимилирането на ʁ ʁ в ʁ ʁ?
4. Кой са необходимите условия за настъпването на асимилация между два сродни звука?
5. Кога два поредни звука биват определяни като различни?
6. Възможно ли е два различни звука да се асимилират един в друг?

ПЪЛНА И ЧАСТИЧНА АСИМИЛАЦИЯ

От определението за асимилация стана ясно, че първият звук (асимилираният) се слива с втория (асимилиращия) така, че четецът произнася двата звука като едно цяло, т.е. удвоявайки втория. Асимилацията обаче може да бъде както пълна, така и частична. Какво означава това?

При **пълната асимилация** асимилираният звук се слива с асимилиращия го по начин, вследствие на който се лишава както от своето характерно звучене, така и от произносителните си качества, т.е. асимилирайки се, той губи всичките си предишни качества. Пълна асимилация се наблюдава в следните случаи:

а) Асимилацията (взаимопроникване), която настъпва между два еднакви звука, е винаги пълна.

б) Асимилацията между два сродни звука също е пълна, с изключение на споменатия по-долу случай, при който ط mā' се асимилира в ت mā'.

в) Асимилацията между два сходни звука също е пълна, като изключение правят единствено случаите, при които неследваният от гласна нуун или пък тануйн-ът се асимилират в един от двата полугласни звука йā' или уау, тъй като тогава асимилацията ще бъде вече частична.

В свитъка на Свещения Коран пълната асимилация се обозначава чрез поставянето на знака за удвояване (шадда) над буквата на асимилиращия звук. Ето защо, когато видим, че над асимилиращия звук е изписана шадда, трябва да знаем, че това е ясен и категоричен показател за наличието на пълна асимилация.

При **частичната асимилация** асимилираният звук се лишава от характерното си звучене, но запазва непроменени някои от произносителните си качества. Частична асимилация настъпва в следните два случая:

а) При асимилирането на ط mā' в ت mā', които представляват два сродни звука. Например: "بسطت" „басатта (протегнеш)" , "احطت" „ахатту (узнах)" и т.н.

б) При асимилирането на неследвания от гласна нуун или на тануйн-а, от една страна, в йā' или в уау, от друга. Например: "من يعمل" „ма-йй-а 'мал (който стори)" , "من ولي" „ми-уу-алййин (нито покровител)" и др.

При наличието на частична асимилация, върху буквата на асимилиращия звук не се поставя знак за удвояване (шадда), а се изписва само знакът за гласната (харака), която го следва.

Някои учени са на мнение, че асимилирането на ق *qāf* в ك *kāf*, което се осъществява в словоформата "نخلکم" *naḥluḥkum* от Сура Ал-Мурсалат, е пример за частична асимилация. Това становище не е напълно неоснователно, по-правилно е обаче да се говори за пълна асимилация, каквото е и мнението на повечето учени.

Други твърдят, че асимилацията, която е придружена от назализация (*gунна*), е винаги частична, докато пълната асимилация била налице само тогава, когато не се наблюдава назализация. Практиката обаче показва, че правилното становище е това, което беше вече изразено.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- ❶ Дайте пример за пълна асимилация, като посочите два цитата от Свещения Коран!
- ❷ Какво представлява частичната асимилация? Кои са случаите, при които тя се осъществява?
- ❸ Асимилацията на наследвания от гласна нуун или на тануѳн-а може да бъде както пълна, така и частична. Изяснете тази особеност, като дадете съответните примери!

